

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนนิพนธ์ เรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มานำเสนอโดยแยกเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านวิชาชีพ

1.1 สภาพการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพโดยทั่วไป

1.2 สภาพการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพของกรมการศึกษาออก

โรงเรียน

1.3 ความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาออกโรงเรียน

ด้านวิชาชีพของกรมการศึกษาออกโรงเรียน

1.4 การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการจัดการศึกษาออกโรงเรียน

ด้านวิชาชีพของกรมการศึกษาออกโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวทางการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพของกรมการศึกษาออกโรงเรียน

ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านวิชาชีพ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของประชาชนเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมการศึกษาออกโรงเรียนได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนฝึกทักษะทางอาชีพให้กับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน นับตั้งแต่

ได้มีการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ในปี พ.ศ.2483 เป็นต้นมา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527 : หน้า)

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพได้มีการวิวัฒนาการทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหาตลอดจนวิธีการมาโดยลำดับ ในอดีตการฝึกอาชีพมีจุดมุ่งหมายสาคัญเพื่อการพัฒนาทักษะของประชาชนให้สามารถนำความรู้ความชำนาญในด้านอาชีพไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการปรับปรุงอาชีพที่มีอยู่ การประกอบอาชีพใหม่ และการเข้าสู่ตลาดแรงงาน รูปแบบของการฝึกอาชีพเน้นในด้านการฝึกทักษะทางอาชีพเป็นประการสำคัญ อย่างไรก็ตามการฝึกอาชีพในอดีตได้ชี้ให้เห็นว่าการฝึกทักษะทางอาชีพเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถทำให้ประชาชนสามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ จึงเกิดแนวคิดในการฝึกอาชีพแนวใหม่ โดยเน้นการให้ความรู้และศึกษาในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการฝึกอาชีพแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการพัฒนาอาชีพให้รู้จักตัดสินใจเลือกอาชีพและมองเห็นช่องทางในการพัฒนาหากิน การดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพได้มีการพัฒนาการดำเนินงานมาเป็นลำดับดังนี้

1.1 สภาพการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพโดยทั่วไป

จากสภาพปัญหาการว่างงานของประชากรในประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ 5 ได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากสถิติตัวเลขผู้ว่างงานโดยเปิดเผย ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากประมาณ 6 แสนคนในปี 2520 เป็นประมาณ 9 แสนคน ในปี 2525 และมีประมาณไม่น้อยกว่า 1 ล้าน 5 แสนคน ในปี 2529 โดยที่ผู้ว่างงานเหล่านี้เป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 11 - 14 ปี จำนวนประมาณ 70 % ทั้งนี้ไม่นับผู้ว่างงานโดยไม่เปิดเผย หรือว่างงานตามฤดูกาล ซึ่งมีไม่น้อยกว่า 5 ล้านคน รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเร่งด่วนและนโยบายระยะยาว ในการแก้ปัญหาการว่างงานนี้ ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับการฝึกอาชีพระยะสั้น ก็เป็นมาตรการอันหนึ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อการแก้ปัญหาการว่างงาน ทั้งนี้การฝึกอาชีพนั้นนอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาฝีมือ ทักษะ สำหรับผู้มีรายได้น้อยแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้ผู้ที่ไม่สามารถเข้าตลาดแรงงานได้ ให้สามารถเข้าตลาดแรงงานได้เร็วขึ้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 1)

จากนโยบายหลักดังกล่าวทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและ เอกชนจำนวนมาก ได้จัดดำเนินการฝึกอาชีพสำหรับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. หน่วยงานราชการที่จัดการฝึกอาชีพเป็นกิจกรรมหลักมี 6 หน่วยงาน ประกอบด้วยกรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมแรงงาน (สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมการพัฒนาชุมชนและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
2. หน่วยงานราชการที่จัดการฝึกอาชีพเป็นกิจกรรมรอง หรือกิจกรรมเสริมมีหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานกรุงเทพมหานคร กองอำนวยการรักษาความปลอดภัย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ กรมประชาสัมพันธ์และศาลคดีเด็กและ เยาวชน
3. หน่วยงานเอกชนในปัจจุบัน ปรากฏว่ามีหน่วยงานเอกชนที่จัดดำเนินการฝึกอาชีพให้กับประชาชนจำนวนหลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น มูลนิธิ องค์กร สโมสร บริษัท และ สถาบันต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าทั่วทั้งประเทศมีมากกว่า 2,000 แห่ง

สภาพโดยทั่วไปของการฝึกอาชีพของหน่วยงานเหล่านี้ จะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของหน่วยงานต่าง ๆ แต่โดยส่วนรวมแล้ว เกือบทุกหน่วยงานได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างกว้าง ๆ และครอบคลุมทุกด้าน ตั้งแต่การสร้างทักษะให้สามารถประกอบอาชีพได้ตลอดจนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยลักษณะของโครงการฝึกอบรมด้านอาชีพสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะคือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530:2)

1. โครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถสร้างความรู้ ทักษะ จนสามารถประกอบอาชีพได้ ส่วนมากจะใช้ระยะเวลายาว 6 - 12 เดือน หรือมากกว่า
2. โครงการที่จัดขึ้นเพื่อการเพิ่มพูนความรู้ และสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ โครงการเหล่านี้ส่วนมากใช้เวลาสั้น
3. โครงการฝึกอบรมเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการผลิตที่มีอยู่ โดยใช้เวลานั้น ๆ

กล่าวได้ว่าสภาพโดยทั่วไปของการจัดฝึกอาชีพเพื่อประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนนั้นมีหน่วยงานหลายหน่วยงานรับผิดชอบ โดยดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงานนั้น ๆ แต่กลุ่มเป้าหมายส่วนมากยังคงเป็นประชาชนที่อยู่ในเมือง และส่วนใหญ่ผลการดำเนินงานยังขาดข้อมูลการประเมินผลและการติดตามผลว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใด

1.2 สภาพการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่มีขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2483 กองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นอยู่ในกรมสามัญศึกษา ต่อมาอีก 9 ปี กองการศึกษาผู้ใหญ่จึงตั้งแผนกอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นให้มีหน้าที่จัดและส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนโดยให้ความรู้ทางด้านการอาชีพแก่ประชาชนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว (กองการศึกษาผู้ใหญ่, 2522 : 2)

เมื่อ พ.ศ. 2498 กองการศึกษาผู้ใหญ่ก็ขยายงานฝึกฝนอาชีพให้กว้างขวางออกไปถึงประชาชนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายที่จะฝึกอบรมให้ประชาชนมีความรู้ไปประกอบอาชีพที่สงวนไว้ให้คนไทยเป็นอันดับแรก เป็นการสนองนโยบายของยูเนสโกที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพเป็นหลักฐานอีกทางหนึ่งด้วย (จีราภา, 2525 : 28)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ เพื่อการขยายการผลิตช่างฝีมือแรงงานระดับกลางในท้องถิ่นชนบท และได้รับความช่วยเหลือจากผู้อบรมในด้านวัสดุอุปกรณ์และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ ต่อมาในปี 2515 กรมอาชีวศึกษาได้โอนกิจกรรมโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่มาให้กับกรมการศึกษานอกโรงเรียนเกือบทั้งหมด (ยกเว้น 4 แห่ง ซึ่งจัดเป็นโรงเรียนสารพัดช่าง) และต่อมาในปี พ.ศ. 2522 กองการศึกษาผู้ใหญ่ก็ได้รับการยกฐานะเป็นกรมการศึกษานอกโรงเรียน รับ

ผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้ประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนโดยเฉพาะ ในส่วนของการฝึกอาชีพนั้น ได้กำหนดแนวทางในการจัดไว้ 3 ประการ คือ

- 1) ดำเนินการฝึกอาชีพให้บุคคลเพื่อให้สามารถหางานรับจ้างได้
- 2) ฝึกอาชีพให้บุคคลสามารถประกอบกิจการงานอาชีพของตนเองได้
- 3) ฝึกอาชีพพิเศษทั่วไปที่บุคคลสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงสภาพ

ชีวิตประจำวันของตนเองได้ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงานด้วยกันคือ

1. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคและจังหวัด
2. โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่
3. โรงเรียนผู้ใหญ่ประจำที่
4. โรงเรียนผู้ใหญ่ที่จัดร่วมกับหน่วยงานอื่น

ทั้งนี้หลักสูตรที่จัดสอนหรือฝึกอบรมแบ่งออกเป็นหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ตั้งแต่ 100 - 300 ชั่วโมง และหลักสูตรกลุ่มสนใจ ไม่เกิน 30 ชั่วโมง โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการอบรมประกอบด้วย ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ กลุ่มเยาวชนวัยแรงงาน และกลุ่มประชาชนที่มีอาชีพอยู่แล้วต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

ปัจจุบัน กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ให้ความสำคัญในกิจกรรมการพัฒนาอาชีพของประชาชนโดยได้จัดทำแผนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพและกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานดังนี้ คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 3 - 4)

หลักการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดให้การฝึกอบรมด้านความรู้และทักษะทางอาชีพเป็นกิจกรรมหลักประการหนึ่ง ที่มุ่งสร้างโอกาสแก่บุคคลทั่วไปที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (โดยเฉพาะประชาชนในชนบท) ได้มีโอกาสศึกษาและฝึกอบรมทางอาชีพ

วัตถุประสงค์ ได้กำหนดไว้ 3 ประการคือ

1. เพื่อการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน
2. เพื่อการประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเอง หรือร่วมกับผู้อื่นด้วยการปรับปรุงอาชีพที่ประกอบอยู่เดิมให้ดีขึ้น หรือริเริ่มประกอบอาชีพใหม่
3. เพื่อสามารถรับจ้างทำงานในตลาดแรงงานได้

กลุ่มเป้าหมาย กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดฝึกอาชีพเพื่อมุ่งสนองต่อความต้องการของกลุ่มบุคคลต่อไปนี้ คือ

กลุ่มประชาชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียน

กลุ่มประชาชนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อจากประถมศึกษา

กลุ่มเยาวชนและคนที่อยู่ในวัยแรงงาน

กลุ่มประชาชนที่มีอาชีพอยู่แล้ว และต้องการหาความรู้เพิ่มเติม

ลักษณะของกิจกรรม

เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดข้างต้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมดำเนินงานไว้ดังนี้ คือ

1. การจัดฝึกอบรมประเภทประจำที่ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคและจังหวัด โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ และในหน่วยงานอื่นโดยร่วมจัดเป็นผู้ประสานงาน
2. การจัดฝึกอบรมประเภทเคลื่อนที่ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โดยเคลื่อนที่ไปเปิดสอนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามความต้องการของประชาชน

หลักสูตร

หลักสูตรการสอนทางอาชีพที่จัดดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน สามารถแบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีชั่วโมงการเรียนตั้งแต่ 100 - 300 ชั่วโมง

หลักสูตรกลุ่มสนใจ มีชั่วโมงเรียนไม่เกิน 30 ชั่วโมง

1.3 ความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านวิชาชีพ

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมประกอบกับในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ประเทศของเราประสบกับปัญหาการว่างงานเป็นอย่างมาก จากข้อมูลพบว่าภาวะการว่างงานโดยเปิดเผยทั้งประเทศในปี 2525 สูงประมาณร้อยละ 1.7 แต่ในเขตเมืองหรือในเขตเทศบาลจะสูงถึงร้อยละ 4 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530 : 92) เนื่องจากมีการเพิ่มของประชากรและข้อจำกัดด้านที่ทำงาน การอพยพย้ายถิ่น ภาวะการว่างงานได้เปลี่ยนไปตามเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนจากภาวะการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวิธีการผลิต ตลอดจนค่านิยมของการทำงานของคนไทย อาชีพพืชมานาแบบดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีใหญ่เครื่องจักรเข้าสู่ห้องนาแทนสัตว์ สีนด้าผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ และคอมพิวเตอร์เข้ามาแทนแรงงานมนุษย์เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้อาชีพบางอาชีพหมดความสำคัญไปหรือก่อให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อรูปแบบและโครงการผลิตนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้แล้วในส่วนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเอง พบปัญหาจากการดำเนินงานซึ่งจากการติดตามผลการดำเนินงานการฝึกอาชีพ พบปัญหาที่พอสรุปได้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 6)

ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอาชีพ ปรากฏว่าการดำเนินงานไม่สามารถทำให้ผู้เข้ารับบริการมีความรู้และทักษะจนถึงระดับที่เพียงพอแก่การประกอบอาชีพหรือไปรับจ้างบุคคลอื่นได้ ไม่ได้ช่วยในการเพิ่มพูนรายได้ให้กับผู้เข้ารับการอบรมมากนัก

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพบว่าเนื้อหาของการฝึกอบรมยังไม่สอดคล้องกับความเป็นและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา ยังเน้นการพัฒนาความรู้ในระดับพื้นฐาน ไม่มีหลักสูตรที่พัฒนาความรู้ ความชำนาญอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้เน้นเรื่องความรู้เสริม เช่น การจัดการ การตลาด เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ขาดการวางแผนและประสานงานและความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ ทำให้บางพื้นที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากหน่วยงาน แต่ในบางพื้นที่มีกิจกรรมอย่างมากมาย

ปัญหาเกี่ยวกับครูและวิทยากร บุคคลเหล่านี้มีภาระหน้าที่ประจำ ไม่ได้มีเวลาสอนมากนัก ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถแสวงหาวิทยากรภายนอกมาสอนอย่างเต็มที่เนื่องจากอัตราค่าสอนน้อยมาก เหล่านี้เป็นต้น

1.4 การเปลี่ยนแนวความคิดในการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านวิชาชีพ

แต่เดิมการจัดการศึกษาหรือฝึกอบรมด้านความรู้ทางอาชีพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งสร้าง โอกาสแก่บุคคลทั่วไปที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยมุ่งให้ผู้ขาดโอกาสเหล่านั้นได้ศึกษาและฝึกอบรมด้านอาชีพ เพื่อความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อนำไปประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและ เศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงไป สภาพการว่างงานและการทงานของผู้ผ่านการฝึกเพื่อพัฒนาอาชีพเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนสภาพปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดแนวคิดในการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพ ทั้งนี้นอกจากจะ เน้นการฝึกทักษะที่ดำเนินการมาแต่เดิมแล้วยัง

ได้ขยายครอบคลุมไปยัง เรื่องการแนะแนวการเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานยิ่งขึ้น โดยการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของบุคคลและชุมชน โดยให้เสริมไปกับกระบวนการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ โดยยึดหลักการดังนี้

1. การจัดการศึกษาเพื่อค้ำจุนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาตลอดชีวิต

2. การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน

3. หลักการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของประชาชน

การเปลี่ยนแนวความคิดดังกล่าว ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับและได้เรียกแนวความคิดใหม่นี้ว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งจัดเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะได้เร่งดำเนินการเพื่อขยายบริการ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกเรียนตามความสนใจและในขณะเดียวกันได้ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทัศนคติต่อการทํางาน และสามารถเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น

จากข้อวิเคราะห์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีหลายหน่วยงานดำเนินงาน สำหรับกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านวิชาชีพมาเป็นเวลานาน และได้มีการพัฒนาแนวความคิดในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพโดยได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแทนที่จะเน้นการฝึกทักษะตามที่ได้ดำเนินการแต่เดิมซึ่งได้ผลพอสมควรในขณะที่ประเทศไทยขาดแคลนแรงงานฝีมือสาขาต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ แต่รูปแบบยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาการว่างงานบางอาชีพ ในปัจจุบันแนวทางในการดำเนินงานจะแสดงให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ให้มีความสามารถในการจัดการทางธุรกิจ การประกอบอาชีพส่วนตัว การรับทราบข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงาน และข่าวสารข้อมูลอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานสำหรับการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดให้

ทุกศูนย์ดำเนินการตามความพร้อมของศูนย์ โดยเริ่มเป็นทางการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2530 ซึ่งปัจจุบันโดยทั่วไปยังอยู่ในระหว่าง เริ่มโครงการ โดยมีรายละเอียดของแนวทางดำเนินงานดังที่จะกล่าวต่อไปในตอน ที่ 2

ตอนที่ 2 แนวทางการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีการพัฒนาการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพมาเป็นลำดับ ซึ่งเรียกการดำเนินงานตามแนวทางใหม่นี้ว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยได้วางแนวทางการดำเนินงาน ด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมุ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่ติดงานและการประกอบอาชีพ เห็นช่องทางและจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามความจำเป็นของแต่ละบุคคลดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 59)

1. เพื่อพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจโลกของงานอาชีพ รู้จักเข้าใจตนเองและสังคม มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
2. เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ เท่าที่จำเป็นในอาชีพที่ตัดสินใจและแสวงหาข้อมูลอาชีพจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ได้
3. เพื่อสร้าง โอกาสให้บุคคลและกลุ่มบุคคล เข้าสู่อาชีพอย่างสัมพันธ์กับส่วนแบ่งของตลาดอาชีพและแรงงานที่มีอยู่
4. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปรับตัว ปรับอาชีพและพัฒนาอาชีพไปอย่างต่อเนื่อง

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจึง ได้กำหนดใน 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การให้ความรู้พื้นฐานหรือทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น การถนอมอาหาร การซ่อมแซมเครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 เพื่อเสริมอาชีพเดิมที่มีอยู่ ได้แก่ การเสริมด้านทักษะในอาชีพที่ประกอบอาชีพให้มีความเชื่อมั่นยิ่งขึ้นโดยการเสริมในส่วนที่ขาดหรือเพิ่มเติมให้สูงขึ้น ตลอดจนเสริมความรู้ด้านการจัดการตลาด สหกรณ์ การเสริมหรือเติมส่วนที่บกพร่องในวงจรอาชีพ โดยการใช้เทคนิคหรือความรู้ใหม่ ๆ เข้าช่วย เช่น อาชีพนั้น ๆ เมื่อสำรวจแล้วพบว่าขาดวงจรการจัดการให้เสริมเรื่องการจัดการหรือ พบว่าในอาชีพนั้น ๆ มีวัสดุพลอยได้ ตัวอย่างเช่นการทำนา มีวัสดุที่เหลือจากการทำนาและสีข้าว คือ ฟางและแกลบให้เสริมโดยการสอนให้ นำฟาง นำแกลบไปใช้ให้เกิดประโยชน์เช่น ใช้เพาะเห็ดฟาง หรือนำแกลบไปใช้ในการปั้นอิฐ เป็นต้น

ลักษณะที่ 3 เพื่อใช้ประกอบเป็นอาชีพ ได้แก่ การให้ความรู้และทักษะในอาชีพใหม่ ๆ เช่นอาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ในความต้องการของตลาดหรืออาชีพที่เกิดขึ้นโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพในท้องถิ่นและอาชีพที่พัฒนาจากอาชีพเดิม

ในเรื่องวัตถุประสงค์นี้ บรูม นิคมานนท์, 2525 : 35 ได้กล่าวว่าการศึกษาออกโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ ซึ่งจะแตกต่างกันตามลักษณะของกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ เช่น เพื่อฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการผลิต เพื่อให้มีความรู้ด้านวิชาการเพื่อมุ่งพัฒนาท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตามก่อนที่จะทำการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือโครงการทางการศึกษานอกโรงเรียนใด ๆ ก็จะต้องมีการกำหนดลักษณะที่เด่นชัดของท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นก่อน เพื่อที่จะได้วางแผนดำเนินการให้ครอบคลุมไปถึงการดำเนินงานนั้น ซึ่งกำหนดความต้องการเร่งด่วนของประชาชนกลุ่มเป้าหมายของโครงการนั้นมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือโครงการต่อไป นอกจากนี้ในการ

ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ผู้ดำเนินการควรให้ความสำคัญแก่การชี้แจงให้ประชาชน ผู้รับบริการและวิทยากรได้ทราบถึงความมุ่งหมายของกิจกรรมหรือโครงการและผลประโยชน์ที่ได้รับโดยแจ่มแจ้ง เพื่อความเข้าใจตรงกันในด้านปรัชญา และ เป้าหมายของกิจกรรมหรือโครงการ

สรุป วัตถุประสงค์จึง เป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมและเป็นพื้นฐานสำหรับการประเมินผลต่อไป นอกจากนี้วัตถุประสงค์ยังเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักเหตุ และผลในการคัดเลือกทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในโครงการ (อუნดา นพคุณ, 2526 : 179)

กลุ่มเป้าหมาย

งานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพนั้น เปิดโอกาสให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป เพื่อสร้าง เสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา โดยเน้นการให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529 : 3)

- 1) ผู้จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ได้เรียนต่อในระดับสูงขึ้น และอยู่ในวัยแรงงาน
- 2) ผู้ว่างงาน ผู้ทำมาค้าระดับ หรือผู้ที่ทำมาแล้วแต่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบท
- 3) ผู้จะ เข้าทำงานหรือผู้ซึ่งมีฝีมือต่ำระดับ หรือฝีมือไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

แม้ว่าการศึกษานอกโรงเรียนจะได้ทำหน้าที่ในการ เสริมขยายหรือทดแทนการศึกษาในระบบ แต่เป้าหมายสำคัญในการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็มักจะ เน้นหนักไปในการจัดการศึกษาแก่ประชากรตามเป้าหมายดังนี้ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2521 : 39)

1. ผู้ที่ขาดโอกาสได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในระบบปกติ
2. ผู้ที่หยุดเรียนกลางคัน หรือไม่จบการศึกษาภาคบังคับ

3. ผู้ที่ไม่รู้หนังสือเลย หรือผู้ที่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วกลับล้มหนังสือในภายหลัง เพราะเหตุที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับสูงอย่างต่อเนื่องขึ้นไป

เป้าหมายของประชากรในโครงการหลาย ๆ โครงการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมักจะควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาทักษะทางอาชีพและการพัฒนาทักษะในวิถีทาง ซึ่งจะ เป็นการสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนและ เป็นการปรับปรุงชีวิตให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นนอกเหนือจากเป้าหมายของประชากรดังกล่าวข้างต้นแล้ว เป้าหมายของโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของโครงการนั้น ๆ เช่นอาจมีเป้าหมายที่จะให้ความรู้ ทักษะ แก่ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ เป้าหมายของโครงการการศึกษานอกโรงเรียนนี้อาจอยู่ที่ลูกจ้างคนงาน หรือขึ้นอยู่กับกำหนดว่าจะจัดกิจกรรมของการเรียนรู้ให้แก่ผู้ใด อาจจะเป็นผู้ที่อยู่ในตัวเมืองหรืออาจจะเป็นผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท เกณฑ์สำคัญคือ โครงการการศึกษานอกโรงเรียนนั้นจะต้องมุ่งต่อการสนองตอบความต้องการของผู้เรียนและมุ่งแก้ปัญหาในสภาพที่เป็นอยู่นั้น ๆ

สรุป จะเห็นได้ว่าประชาชนอันเป็นเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความหมายที่ครอบคลุมบุคคลหลายกลุ่ม ดังนั้น โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นเรื่องของการแสวงหาวิถีทางที่จะตอบสนองต่อความต้องการโดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายที่โครงการมุ่งถึง (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2521 : 97)

กระบวนการดำเนินงาน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2529 : 4 - 7) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ไว้ดังนี้

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพนั้น มีขั้นตอนในการดำเนินงาน 4 ขั้นตอนคือ ระยะเวลาเตรียมการ/การจัดกิจกรรมก่อนเรียน/การจัดกิจกรรมระหว่างเรียน/และการจัดกิจกรรมหลังการเรียน (ตามรายละเอียดในแผนภูมิ) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะสามารถทำให้ผู้เรียน

ได้รับข้อมูลพื้นฐาน เกิดความตระหนัก มองเห็นช่องทางการประกอบอาชีพวิเคราะห์และตัดสินใจได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนได้รู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น สามารถเลือกเรียน เลือกฝึกในส่วนที่ตนขาด หรือต้องการเพื่อต่อวงจรของการประกอบอาชีพ และนำสู่การประกอบอาชีพโดยมีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยมีได้มีความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง

ขั้นตอนที่ 1 ระยะเตรียมการ เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานจากสภาพปัญหาทรัพยากร และความต้องการที่มีอยู่ในพื้นที่ทั่ว ๆ ไปของจังหวัดนั้น ๆ หรือภาคนั้น ๆ ตลอดจนวิทยากรใหม่มาเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความสนใจ ตระหนัก ศึกษาและตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง เมื่อประชาชนตัดสินใจอย่างไรแล้ว หากมีปัญหาข้อขัดข้อง หรือต้องการผู้จัดจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อสนองตอบต่อปัญหานั้น ๆ โดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ให้เขาสามารถนำเข้าสู่การปรับปรุงหรือประกอบอาชีพได้

ขั้นตอนที่ 2 การจัดกิจกรรมก่อนเรียน เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 แล้ว สิ่งที่จะดำเนินการต่อไปนี้ คือ

1. จัดกิจกรรมเพื่อเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ซึ่งหมายถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะหลากหลาย เพื่อให้ข้อมูลความรู้พื้นฐาน ให้ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการคิดเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนมีอยู่หรือเป็นอยู่ให้เกิดตระหนัก ตัดสินใจ ค้นหา และเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพหรือปรับปรุงอาชีพของตนที่ใกล้ หรือตรงกับสภาพปัญหาโดยตัวของ เขาเอง ซึ่งเมื่อผ่านกิจกรรมนี้แล้ว ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนอาจบรรลุในสิ่งที่เขาต้องการคือ เห็นช่องทางและสามารถไปประกอบอาชีพ หรือปรับปรุงอาชีพได้เลย โดยไม่ต้องผ่านกิจกรรมอื่นอีกก็ได้ และผู้จัดจะต้องจัดบันทึกทะเบียนผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดไว้เป็นหลักฐาน โดยบันทึกชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ กิจกรรมที่เข้าร่วม ผลการเข้าร่วมกิจกรรมและการตัดสินใจของเขาว่า หลังจากจบกิจกรรมแล้วเขาจะทำอะไร หรือเรียนอะไร เช่น ออกไปประกอบอาชีพส่วนตัว เป็นลูกจ้าง หรือส่ง

เข้ากิจกรรมพบกลุ่ม ส่ง เข้าเรียนช่างในศูนย์ หรือส่ง ไปเรียนในสถานประกอบการ ฯลฯ เป็นต้น

2. จัดกิจกรรมพบกลุ่มก่อนเรียนเป็นการพบกลุ่มเพื่อร่วมกันอภิปรายและตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการคิดเป็น คือ ใช้ข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลทางสังคม และข้อมูลทางวิชาการ เข้าช่วยในการวิเคราะห์ อภิปรายและตัดสินใจ เลือกเรียน เลือกประกอบอาชีพ กิจกรรมนี้จะต้องจัดให้มีอยู่ตลอดเวลา ก่อนที่ผู้เรียนจะ เลือกเรียนหรือเลือกเข้ากลุ่มกิจกรรมในขั้นต่อไป เพื่อให้เกิดการตัดสินใจอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอนและชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อผ่านกิจกรรมนี้แล้วอาจมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนบรรลุเป้าหมายเห็นช่องทางแล้วนำไปประกอบอาชีพเลยก็ได้ และผู้จัดจะต้องบันทึกทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ไว้เช่นเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมระหว่างเรียน เมื่อดำเนินการขั้นตอนที่ 2 แล้ว สิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไปในขั้นนี้คือ

1. ลงทะเบียน เมื่อผู้สนใจผ่านกิจกรรมกลุ่มก่อนเรียน และตัดสินใจแน่นอนแล้วว่าจะต้อง เรียนในส่วนที่ตนขาด หรือตนต้องการในกิจกรรมที่จัดในศูนย์แล้วให้ผู้เรียนลงทะเบียนเป็นนักศึกษาของศูนย์

2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เข้ารับการศึกษา หรือฝึกอบรมได้เกิดความรู้ ทักษะ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นอาจเป็นกิจกรรมที่ศูนย์มีอยู่ หรือจัดให้มีขึ้นใหม่ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการและความจำเป็น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของศูนย์ หากมีความต้องการในกิจกรรมอื่นใดที่ศูนย์ไม่สามารถจัดให้ได้ อาจประสานงานกับหน่วยงานอื่น แหล่งหรือสถานประกอบการ ไม่ว่าจะ เป็นด้านการ เพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ก็เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการที่จะดำเนินการประกอบอาชีพยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมหลังการเรียน ซึ่งมีกิจกรรมที่จะดำเนินการคือ

1. การประกอบอาชีพ หลังจบการเรียนผู้เรียนนำความรู้ ทักษะ ไปประกอบอาชีพ หรือปรับปรุงอาชีพตามเป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้ ผู้จัดจะต้องจัดให้มีการติดตามผลส่ง เสริมและสนับสนุนโดยการประสานงานให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพมีการจัดกิจกรรมอื่นใดที่เป็นการส่งเสริม การประกอบอาชีพของผู้จบการเรียน เช่น ให้บริการสนเทศ ให้คำปรึกษา ฯลฯ

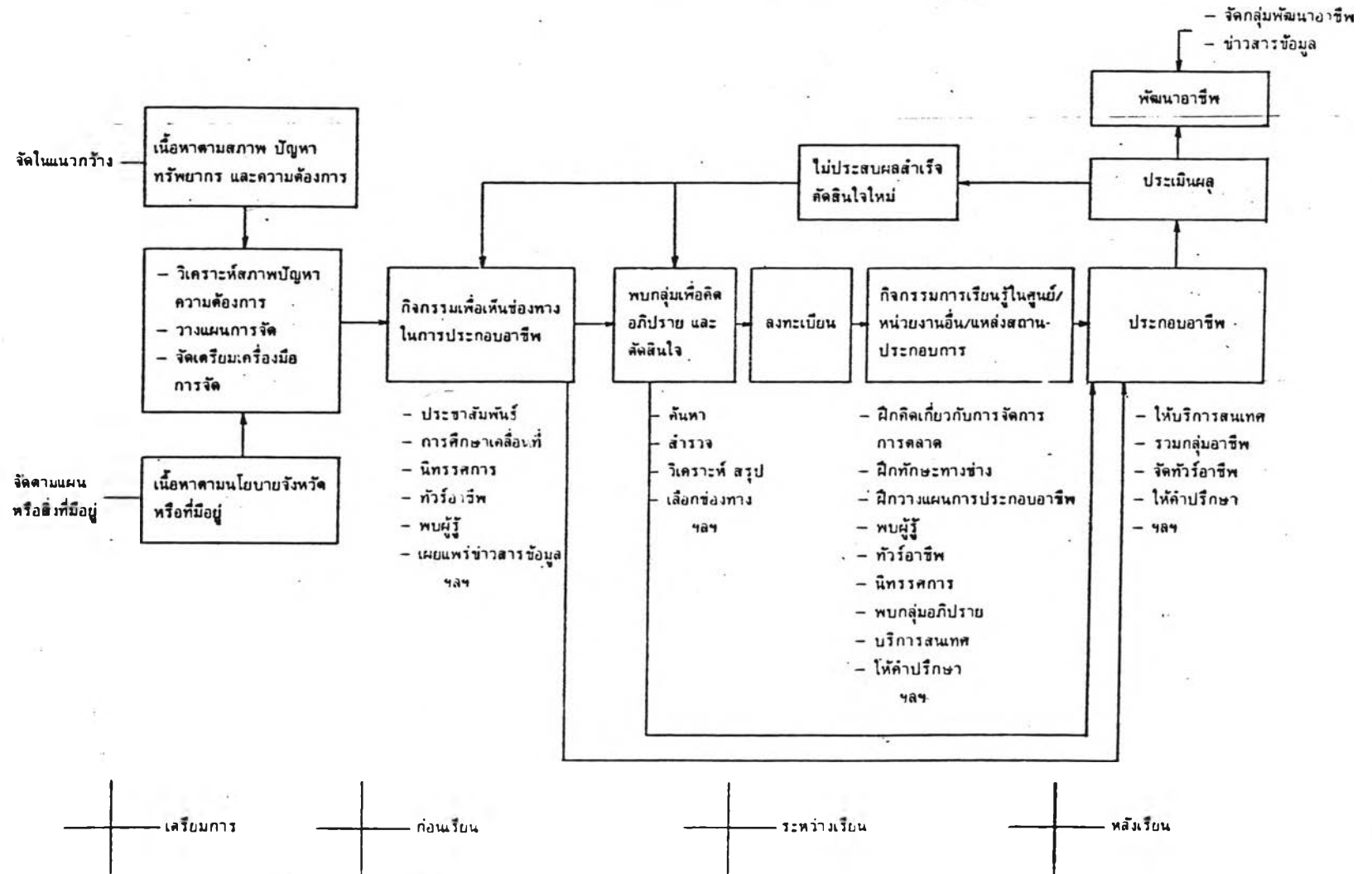
2. การประเมินผล เมื่อผู้จบการเรียนหรือผู้จบกรมแล้วดำเนินการประกอบอาชีพ ระยะเวลาหนึ่ง อาจจัดให้มีการประเมินผลการประกอบอาชีพของตนโดยตนเอง เพื่อให้ทราบว่า การประกอบอาชีพอื่น ๆ มีสภาพสถานะเป็นอย่างไร เพื่อตัดสินใจอีกครั้งว่าจะดำเนินการปรับปรุง หรือพัฒนาอาชีพเก่า ๆ หรือไม่อย่างไร

3. พัฒนาอาชีพ หลังจากได้ทำการประเมินผลแล้วทราบว่า พอมีรายได้มีช่องทางที่จะดำเนินการอาชีพนั้น ๆ ไปได้จะเป็นช่วงระยะที่ต้องทำการพัฒนาปรับปรุงอาชีพของตนให้มีความก้าวหน้ามีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งผู้จัดควรหาหนทางที่ประสานงานให้การพัฒนาอาชีพเป็นอย่างดี และมีประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งให้คำปรึกษา ฯลฯ และหากการประกอบอาชีพนั้น ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จ อาจจะต้องตัดสินใจหาอาชีพใหม่เพื่อประกอบการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อเห็นช่องทางและพบกลุ่มเพื่อคิดและอภิปรายตัดสินใจตามกิจกรรมที่ศูนย์ฯ จัดอีกครั้งก็ได้

สรุปกระบวนการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนนั้น จะมีความยืดหยุ่นและรูปแบบการจัดกิจกรรมตามกระบวนการอาจมีความแตกต่างกันตามสภาพ เช่น การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสาร การบรรยาย การอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ การใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา การใช้คู่มือประกอบการบรรยาย การฝึกหัดปฏิบัติจริง การเล่นบทบาทสมมติ การระดมพลังสมอง การใช้วีดิทัศน์ทางการร่วม การใช้การดูงานนอกสถานที่เพิ่มเติม เป็นต้น

รายละเอียดกระบวนการดำเนินงานได้แสดงขั้นตอนไว้ตามแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

กิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ

ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพนั้น จะเน้นเกี่ยวกับการคิดเป็นเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ การตัดสินใจและการเลือกช่องทางที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด มีหลากหลายกิจกรรมที่สามารถเลือกจัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ความจำเป็น และขีดความสามารถของผู้จัดและกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ารับบริการ ดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 13 - 27)

1. การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพ
2. การจัดนิทรรศการทางอาชีพ
3. การจัดทัศนศึกษาหรือทัวร์อาชีพ
4. การจัดวันพบผู้รู้
5. การพบกลุ่มเพื่อเรียนวิชาชีพ
6. การจัดกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ
7. การจัดศูนย์ข้อมูลทางอาชีพ
8. การศึกษาเคลื่อนที่
9. การประชาสัมพันธ์

1. การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพ

การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพ คือ การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพ มาเผยแพร่ทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์และเอกสารต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และเห็นช่องทางการพัฒนาอาชีพ

การดำเนินงานในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพทางสื่อมวลชน วิธีการก็โดยการทำการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ทางด้านอาชีพจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ข้อมูลจาก หนังสือพิมพ์ เอกสาร วารสาร หรือจากผู้ชำนาญการ ฯลฯ จากนั้นนำข้อมูลข่าวสารด้านอาชีพ มาทำการวิเคราะห์ เพื่อจัดนำเสนอให้เหมาะสมกับโอกาส ฤดูกาลและเหตุการณ์ ฯลฯ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เอกสาร หนังสือพิมพ์ผ่านผนัง ฯลฯ สำหรับการเผยแพร่

แพร่ข่าวสารทางอาชีพนั้น อาจจะสามารถโดยวิธีการเชิญผู้สื่อข่าวเยี่ยมชมแหล่งความรู้ หรือ ประสานงานกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อเปิดคอลัมภ์ "โลกอาชีพ" หรือประสานงานกับสถานีวิทยุ หรือ โทรทัศน์ ภายในท้องถิ่นเพื่อขอเวลาเสนอรายการเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารทางด้านอาชีพ เป็นต้น

2. การจัดนิทรรศการทางอาชีพ

การจัดนิทรรศการทางอาชีพก็คือ การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพมาแสดง และเผยแพร่ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และ เห็นช่องทางในการพัฒนา อาชีพนั้น สำหรับลักษณะของการจัดนิทรรศการนั้นสามารถจัดได้ 2 ลักษณะ คือ

1. จัดในลักษณะประจำที่ ซึ่งอาจจัดในห้องสมุดในหอประชุมหรือห้องเรียน ซึ่งอาจจัดในแบบถาวรหรือจัดชั่วคราวก็ได้
2. จัดในลักษณะเคลื่อนที่ โดยจัดไปพร้อมกับหน่วยเคลื่อนที่ ส่วน เนื้อหา นั้น ควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพหรือท้องถิ่นและความสะดวกในการนำไปใช้

3. การจัดทัศนศึกษาหรือทัวร์อาชีพ

การจัดทัศนศึกษาหรือทัวร์อาชีพ คือ การรวมกลุ่มประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ผ่านการรับบริการจากกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เช่น กลุ่มผู้จบโครงการระยะ ๑ เพื่อการเรียนรู้ หนังสือแห่งชาติ ผู้จบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับต่าง ๆ ทั้งชั้นเรียนและ เรียนทางไกล ตลอดจนกลุ่มสนใจวิชาชีพรูปแบบอื่น ๆ และผู้ผ่านการอบรมเกษตรกร หรือผู้ใหญ่ในชนบท ฯลฯ รวมทั้งองค์การท้องถิ่นที่สนใจไปศึกษาดูงานตามสถานประกอบการ หรือแหล่งอาชีพในท้องถิ่นที่ ได้รับความสำเร็จในด้าน การประกอบอาชีพ

4. การจัดวันพบผู้รู้

การจัดให้มีการพบผู้รู้ จุดประสงค์ก็เพื่อให้ผู้ที่สนใจจะ ประกอบอาชีพหรือผู้ที่ ประกอบอาชีพอยู่แล้ว แต่ประสบปัญหา ได้มีโอกาสหาความรู้วิธีแก้ปัญหาและแนวทางการประกอบ อาชีพผู้รู้จึง เป็นใครก็ได้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์ทางอาชีพ ซึ่งอาจจะ เป็น

บุคคลในท้องถิ่นหรือต่างท้องถิ่นก็ได้

5. การพบกลุ่มเพื่อเรียนวิชาชีพ

การพบกลุ่มเพื่อเรียนวิชาชีพ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่สำคัญ เพราะกระบวนการนี้เน้นให้ประชาชนมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับงานอาชีพซึ่งกันและกัน ทั้งก่อนเรียน ระหว่างการเรียน อันจะช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสวิเคราะห์ตนเอง ชุมชน และมีข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพที่ตนเห็นช่องทางว่าจะประสบผลสำเร็จ

6. การจัดกลุ่มพัฒนาอาชีพ

เป็นการรวมกลุ่มประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและช่วยเหลือระหว่างสมาชิกด้วยกันในอันที่จะพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

7. การจัดศูนย์ข้อมูลทางอาชีพ

ศูนย์ข้อมูลเป็นแหล่งข้อมูลทางอาชีพ เพื่อบริการหน่วยงาน ประชาชนหรือหน่วยจัดอาชีพเป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบการวางแผนจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพการตัดสินใจเรียนหรือประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย

8. การศึกษาเคลื่อนที่

การจัดการศึกษาเคลื่อนที่เป็นการเผยแพร่ความรู้ ชำนาญข้อมูลแก่ประชาชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปพิจารณาวิเคราะห์และคิดค้นหาช่องทาง ตลอดจนตัดสินใจเลือกปรับปรุงอาชีพเดิมหรือสร้างอาชีพใหม่ ในการจัดทากิจกรรมการศึกษาเคลื่อนที่ดำเนินการโดยประสานงานกับผู้นำท้องถิ่น และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องร่วมให้บริการและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบเพื่อมารับบริการ การจัดกิจกรรมนั้นควรเลือกให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และทรัพยากรที่มีอยู่ใน

ท้องถิ่น กรณีที่มีผู้สนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ อาจจะถูกจัดเป็นกลุ่มสนทนา เช่น จัดกลุ่มสนทนาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น หรือการพัฒนาอาชีพเกี่ยวกับอาชีพที่คนในหมู่บ้านประสบอยู่ เป็นต้น เพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพอาจจัดกิจกรรมการแนะนำเคลื่อนที่หรือการพบผู้ เป็นต้น

9. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบเพื่อให้เกิดความสนใจ มีแรงจูงใจในการเรียนวิชาชีพ ตลอดจนให้เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ มีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น โดยที่รูปแบบของการประชาสัมพันธ์มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความพร้อมและวัตถุประสงค์ของผู้ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ดัง เช่น

1. ปากต่อปาก
2. โฆษณา
3. การจัดรายการข่าววิทยุและ โทรทัศน์
4. สไลด์
5. โปสเตอร์
6. นิทรรศการ
7. สาธิต
8. เอกสารสิ่งพิมพ์
9. หน่วยงานเคลื่อนที่

สรุปกิจกรรมในการพัฒนาอาชีพมีหลากหลาย ซึ่งสามารถเลือกจัดให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการ ตลอดจนขีดความสามารถของผู้จัด ดังที่ อุ่นคา นพคุณ 2526 : 182 ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมที่จัดควรจะแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และจะสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ ซึ่งกิจกรรมควรจะประกอบด้วยกลยุทธ์และเทคนิคหลาย ๆ แบบ

สรุปได้ว่าแนวทางการดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ได้มีการพัฒนาการดำเนินงานของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ เพื่อให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ ทั้งนี้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดอาจปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพและความพร้อมของศูนย์ เป็นสำคัญ

ตอนที่ 3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการจัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นเรื่องใหม่ของกรมการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งยังไม่มีผู้ใดได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยไว้โดยตรง ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของงานวิชาชีพพระยะสัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยไว้ดังนี้

สายสุรี จุติกุล (2530 : 10 - 12) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพและปัญหาปัจจุบันในการจัดการศึกษาอาชีพพระยะสัน โดยสรุปผลการวิเคราะห์จากคณะผู้เชี่ยวชาญการวางแผนการศึกษาประสานกับการวางแผนกำลังคน โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการวางแผนและบริการการศึกษา ซึ่งผลการวิเคราะห์ สรุป สภาพและปัญหาปัจจุบันในการจัดการฝึกอาชีพพระยะสันได้ดังนี้

การจัดการฝึกอาชีพพระยะสัน ปัจจุบันขาดทิศทางที่ชัดเจน โดยเฉพาะประเภทสาระเนื้อหา (สาขาวิชา) ของการฝึกอบรม เนื่องจากขาดการขึ้นทะเบียนและขาดความตระหนักของหน่วยงานต่าง ๆ เรื่องการมีงานทำของผู้ได้รับการฝึกอาชีพพระยะสัน เช่น ด้านหลักสูตรและวิธีการฝึกอาชีพพระยะสัน

(1) หลักสูตรขอฝึกอาชีพพระยะสันขาดความต่อเนื่องและขาดการจัดหลักสูตรเป็นขั้นตอนตามระดับความก้าวหน้า ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมไม่สามารถเห็นภาพรวมหรือความก้าวหน้าของอาชีพได้

(2) การฝึกอาชีพพระยะสันบาง โครงการ ครอบคลุมสาระ เนื้อหากว้างขวางเกินไป ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมขาดทักษะอาชีพนั้น ๆ หรือไม่สามารถมีทักษะอาชีพนั้น ๆ ในระดับที่จะมีงานทำได้

(3) การจัดการฝึกอาชีพพระยะสันมักจะจัดตามแบบที่เคยจัดมาแล้ว (Traditional) หรือจัดเนื่องจากมีความสะดวกในด้านบริหารและการให้บริการหรือเป็นความคิดเห็นของหน่วยงานมากกว่าจัดตามความต้องการของผู้ต้องการรับการฝึกอบรม

(4) การจัดการฝึกอาชีพพระยะสันไม่ครบวงจร กล่าวคือ ส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงการมีงานทำหรือการเพิ่มรายได้หลังจากที่ได้รับการฝึกอาชีพพระยะสัน

(5) ขาดการประเมินผลการจัดการฝึกอาชีพพระยะสันเฉพาะอย่างยิ่งที่สัมพันธ์กับการเพิ่มรายได้ และความคุ้มค่าของการลงทุนในการจัดฝึกอบรม

(6) การฝึกอบรมอาชีพพระยะสันขาดกลไก และวิธีการควบคุมคุณภาพและในหลายกรณีทำให้ผู้รับฝึกอบรมเข้าใจผิดว่าทักษะที่มีอยู่นั้นเพียงพอต่อการประกอบอาชีพแล้ว และได้ไปลงทุนแต่ไม่สามารถขายผลผลิตได้ เนื่องจากผลิตไม่ได้ระดับคุณภาพ

ด้านผู้รับการฝึกอาชีพพระยะสัน

(1) การจัดการฝึกอาชีพพระยะสัน โดยเฉพาะในชนบทมักจะกระทำโดยการเกณฑ์ผู้รับการฝึกอบรม โดยหน่วยงานนั้น ๆ ในท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น โดยผู้รับการฝึกอบรมมิได้มีเป้าหมายชัดเจนของตนเอง เกี่ยวกับการฝึกอบรมนั้น

(2) ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้รับการฝึกอบรมมักเป็นผู้ที่เคยได้รับการอบรมโครงการอื่นของหน่วยงานนั้น ๆ มาแล้ว

(3) ผู้รับการฝึกอาชีพพระยะสัน มักจะเป็นแม่บ้าน หรือผู้ที่ไม่มีงานทำอยู่แล้ว มากกว่าเป็นผู้ว่างงาน

(4) ผู้รับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่มิอายุ 15 ปีขึ้นไป โครงการฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ที่มิอายุระหว่าง 12 - 14 ปี มีจำนวนจำกัด

(5) ในแต่ละการฝึกอบรม จะมีผู้ลาออกกลางคันเป็นจำนวนมาก พิสัยจากร้อยละ 1.5 ของจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ถึงประมาณร้อยละ 15.5 ในบางโครงการของ

การอบรมซึ่งจัดโดยมูลนิธิและสมาคมเอกชน ส่วนของรัฐบาลพลียสูงร้อยละ 7 ถึง 47

ด้านหน่วยงานและกลไกประสานงานและการรองรับการมีงานทำ

- (1) หน่วยงานทั้งภาครัฐการและ เอกชนจัดการฝึกอบรมระยะสั้น แต่ยังไม่มีการประสานสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
- (2) ขาดแหล่งเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ หลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว
- (3) ขาดกลไกรองรับการส่งเสริมให้มีงานทำหลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว เช่น การแนะนำหรือชี้ช่องทางในการประกอบอาชีพ สถานที่ประกอบอาชีพ เป็นต้น
- (4) ขาดการแสวงหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าที่ผลิตได้
- (5) ขาดการส่งเสริมภาคเอกชนให้มีบทบาทมากขึ้น ในการจัดการฝึกอบรมระยะสั้นให้มีความหมาย โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค และรัฐมักจะทำเสียเอง เกือบทั้งหมดในส่วนนี้

สุมาลี ปิตยานนท์ (2530 : 4 - 13) ได้ทำการศึกษาสำรวจการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมอาชีพของมูลนิธิ สมาคม หรือหน่วยงานภาคเอกชนอื่น ๆ จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อศึกษาสภาพการจัดฝึกอบรมวิชาชีพที่จัดอยู่ในปัจจุบัน ทั้งในด้านของช่างาน หลักสูตรผู้เข้าร่วมรับการอบรม งบประมาณ และการนำไปประกอบอาชีพรวมทั้งศึกษาถึงสภาพปัญหาที่หน่วยงานประสบในการจัดฝึกอบรมโดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นงานเอกชนมูลนิธิและสมาคมต่าง ๆ ซึ่งรวบรวมจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในปี 2527 ในกรุงเทพฯ จำนวน 43 แห่ง และในส่วนภูมิภาคจำนวน 102 แห่ง ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของหลักสูตรเนื้อหาโครงการฝึกอบรม ส่วนใหญ่จะจัดฝึกอบรมในสาขาวิชาคหกรรมและประดิษฐ์ศิลป์ ทั้งนี้เพราะมูลนิธิหรือสมาคมบริหารโดยสตรีเป็นส่วนใหญ่ สำหรับช่างอุตสาหกรรมช่างฝีมือ ส่วนใหญ่จัดฝึกอบรมในส่วนกลาง ส่วนสาขาการเกษตรอบรมในส่วนภูมิภาคและพบว่าหลักสูตรที่จัดในชนบทจะมีระยะเวลาสั้นกว่าในเมือง ส่วนลักษณะของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับ ป.4 และ ป.6 เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย การอบรมส่วนใหญ่เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพิ่มพูนความรู้ไปใช้ในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เข้ารับการอบรมมีงานทำแล้ว เช่น แม่บ้าน นักเรียน นักศึกษา สำหรับผู้ว่างงานเข้ารับการอบรมมีจำนวนน้อยในด้านบ

ประมาทพบว่า ส่วนใหญ่ได้มาจากเงินผลประโยชน์ของมูลนิธิและสมาคม รวมทั้งเงินบริจาคและมีบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของทางราชการ เช่น สภาสังคมสงเคราะห์หรือกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น ในด้านการช่วยทางการเงินให้ผู้สำเร็จการศึกษากลับมาพบว่ามีผู้เรียนส่วนใหญ่มุ่งงานทำอยู่แล้วมาเรียนเพิ่มเติมหรือบางคนสามารถช่วยเหลือตนเองได้มีจำนวนน้อยที่หน่วยงานต้องฝึกทางการเงินให้และช่วยเหลือในการจัดหาทุนยืมเงินที่ผลิตโดยผู้สำเร็จการศึกษากลับมาเรียนเรื่องการเงินประสานงานกับหน่วยงานของรัฐมีปัญหามากในเรื่องการเงินไม่พอเนื่องจากเจ้าหน้าที่เปลี่ยนตัวบุคคลบ่อยครั้ง ทำให้ไม่สะดวกในการดำเนินการร่วมกัน

ประมวล เสนาถรณ์ (2529 : 1 - 16) ได้ทำการศึกษาสำรวจสภาพการฝึกอบรมวิชาชีพของโรงเรียนเอกชน ในส่วนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนควบคุมโดยทำการสำรวจเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร จากกลุ่มวิชาชีพ 5 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มช่างอุตสาหกรรมและเครื่องยนต์ กลุ่มช่างบริการและการบริการ กลุ่มวิชาชีพเฉพาะและภาษาต่างประเทศ กลุ่มเทคโนโลยี และกลุ่มอาชีพส่วนตัว ซึ่งในแต่ละกลุ่มตั้งกล่าวได้ระดับสาขาวิชาชีพย่อย 20 สาขา จากที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนรวบรวมไว้รวม 33 สาขา การสำรวจมีทั้งการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์เจ้าของกิจการโรงเรียนที่ทำการฝึกอบรมวิชาชีพตามที่ได้กล่าวถึงแล้ว จำนวน 55 แห่ง และให้นักเรียนในโรงเรียนแต่ละแห่งกรอกแบบสอบถาม รวม 353 คน

ผลการสำรวจสภาพการฝึกอบรมวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนปรากฏว่า โรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยขาดนโยบาย เป้าหมายและทิศทางจากฝ่ายรัฐบาลที่เด่นชัดและตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลให้ความสนใจโรงเรียนประเภทนี้ค่อนข้างน้อยการดำเนินงานจึงยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดในแง่ของการใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนและกำลังแรงงานเพื่อให้การประกอบอาชีพและการมีงานทำ

นักเรียนที่มาเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนวิชาชีพส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการความรู้ ความสามารถพิเศษ มีพื้นฐานของครอบครัวทางการค้าขายและการประกอบอาชีพส่วนตัวอยู่แล้ว เป้าหมายการทำงานทำในอนาคตของนักเรียนเหล่านี้จึงมุ่งไปที่อาชีพส่วนตัวหรือช่วยเหลือดูแลกิจการของครอบครัว ทั้งเจ้าของกิจการและตัวนักเรียนเอง มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของรัฐในการแก้ไขปัญหา การว่างงานในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก และจะต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมอาชีพส่วนตัวอย่างจริงจัง

กรมวิชาการ (2531 : 15 - 17) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนโดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้เรียนวิชาชีพ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด และเจ้าหน้าที่สถานประกอบการ จากการศึกษาพบว่า ในส่วนของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านวิชาชีพ จังหวัดเป็นหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอนวิชาชีพ โดยมีหลักสูตรประเภทวิชาต่าง ๆ เช่น ช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม นอกจากนั้นยังได้มีการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มสนใจต่าง ๆ รวมทั้งจัดการเรียนการสอนทั้งประเภทประจำที่และประเภทเคลื่อนที่กระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท ปัญหา และอุปสรรคที่พบนั้น พบว่าขาดการพัฒนาด้านการจัดการและด้านความชำนาญในการจัดการศึกษา ตลอดจนขาดครูและวิทยากรที่มีความชำนาญในเฉพาะสาขา ส่วนในเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในโรงเรียนและสถานศึกษาดัง ๆ นั้น พบว่าส่วนใหญ่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและปรับปรุงอาชีพเดิมตลอดจนให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เป็นสำคัญและมีความพร้อมค่อนข้างมากในการเปิดสอนวิชาชีพในสถานศึกษาของตน ยกเว้นความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ และการปรับปรุงเนื้อหาวิชาอาชีพให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ซึ่งยังไม่พร้อม

กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2524 : 59 - 61) ได้ทำการวิจัยติดตามผลนักศึกษาวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ในโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่เพื่อจัดทำโครงการติดตามผลของกลุ่มเป้าหมาย (tracer system) โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนวิชาชีพของโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ จำนวน 11 จังหวัด พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี วิชาชีพช่างตัดเสื้อสตรีมีผู้นิยมเรียนมากที่สุด และช่างเชื่อมโลหะมีผู้เข้าเรียนน้อยที่สุด มีการนำวิชาชีพที่เรียนในชีวิตประจำวันมากที่สุด และรองลงมาคือ นำไปใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาหญิงและที่ไม่สามารถนำวิชาชีพที่เรียนมาไปใช้ได้คือ ช่างเชื่อมโลหะ และช่างเครื่องยนต์ ตามลำดับ ด้านการเรียนการสอนมีการสอนเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้น แบ่งกลุ่มย่อยและรายบุคคล ตามลำดับ ซึ่งครูส่วนใหญ่สอนดีและมีผู้เรียนส่วนใหญ่อยากกลับเข้ามาเรียนเพิ่มเติมในวิชาที่ตนเคยเรียนอีก และมีผู้ออกก่อนจบหลักสูตร ร้อยละ 31.1

วินัย สายหงษ์ (2528 : 91 - 93) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้นของครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ผลปรากฏว่าครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับลักษณะและบทบาทของครูผู้สอนที่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีทักษะการสอน ใช้นโยบายการศึกษานอกโรงเรียน และมีความเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ที่ผู้บริหารจะต้องจัดการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม สนับสนุนการจัด การนิเทศ การแนะแนว การติดตามผู้เรียน สำหรับการจัดชั้นเรียน ควรมีการยืดหยุ่นในการพิจารณาการรับกลุ่มเป้าหมายที่ขาดคุณสมบัติ เพื่อเข้าเรียนและเกณฑ์การจัดชั้นเรียน ด้านหลักสูตร ควรมีความยืดหยุ่น มีเนื้อหาจบในตัวเอง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตร ควรให้สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดและอนุมัติเอง ได้ สื่อแบบเรียนควรมีให้เพียงพอกับผู้เรียนและครบตามที่หลักสูตรกำหนด ส่วนการประเมินผลการเรียนควรมีการประเมินทุกกิจกรรมการเรียน ทั้งยังจะต้องหาแนวทางให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลความก้าวหน้าของตนเองด้วย

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียง (2529 : 35 - 39) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัจจัยในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพพระยาศรี (วิชาตัดผม - เสริมสวย) ในเขตภาคตะวันออกเฉียง โดยทำการศึกษาจากครูหรือวิทยากรผู้สอนและนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพพระยาศรี วิชาตัดผม - ตัดเส้น ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียง โดยศึกษาจากผู้บริหาร จำนวน 8 คน ครูหรือวิทยากรจำนวน 10 คน และนักศึกษา จำนวน 130 คน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานสามารถให้บริการการศึกษาแก่สตรีเป็นอย่างมาก แต่ยังคงมีการดำเนินงานบางส่วนที่ยังมีปัญหาคือทำให้ไม่บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างสมบูรณ์ จึงเห็นควรมีการปรับปรุงวิธีการรับสมัครให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการจัดวิชาชีพ โดยวิธีสัมภาษณ์ และแนวก่อนสมัคร จัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างตามพื้นฐานความรู้ของนักศึกษา เพิ่มเติมหรือฝึกอบรมเทคนิคใหม่ ๆ ให้แก่ครูหรือวิทยากร และควรมีการจัดทำรายงานผลการเรียนการสอนของนักศึกษา

สิน รong โสภกา (สิน รong โสภกา 2528 : 52 - 56) ได้ทำการวิจัยศึกษาความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นด้านช่างอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ภาพยนตร์และมหาสารคาม โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบ Quota Sampling เป็นรายจังหวัด ๆ ละ 33 คน

ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นด้านต่าง ๆ ของผู้สำเร็จการศึกษาวินิจฉัยทั้ง 3 วิชาช่าง คือ ช่างยนต์ ช่างวิทยุ และช่างไฟฟ้า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การลงมือทำกับของจริงนอกสถานที่อบรม การเห็นของครูผู้สอนในระหว่างการฝึกอบรม การสนับสนุนด้านวัสดุฝึก อุปกรณ์และ เครื่องมือ วิธีประเมินผลการเรียนและการจัดขั้นตอนของการฝึกแต่ละ ขั้นตอน จนกระทั่งจบกระบวนการ

สำหรับความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ได้แก่ ความคิดเห็นในด้านการแก้ปัญหาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในการฝึกการใช้ความรู้หลังจากการฝึกอบรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรตามความต้องการและความ

สนใจของผู้เรียน แนวทางการประเมินผล การนำเอาความรู้พื้นฐานทางช่าง ไปใช้ การจัดชั้น
ตอนของ เนื้อหาวิชาในการสอน ความรู้พื้นฐานให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ความเพียงพอ
ในจำนวนงานที่ฝึกอบรม เพื่อให้เกิดทักษะ เจาะทางและวิธีการจัดการฝึกแต่ละงาน

ในส่วนของการคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่ง ไม่มีความแตกต่างกันในเชิงสถิติ
ได้แก่ ความคิดเห็นด้านความพอใจในการกำหนดจำนวนชั่วโมง ในการฝึกอบรม ความเพียงพอ
ของความรู้และทักษะที่ได้รับ การลงมือทำกับของจริงในขณะรับการฝึกอบรม จุดเน้นอันดับแรก
ของการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น บทบาทความรับผิดชอบของครูในการฝึกอบรม การเน้นการ
สอนของครูระดับความชำนาญและประสบการณ์ของครู การคำนึงถึงความแตกต่างของประส
บัติเดิมของผู้เรียนในการจัด เนื้อหาวิชาและกลุ่มผู้เรียน การปรับวิธีสอนและวิธีการฝึกอบรม
ตามความสามารถเฉพาะด้านของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนด เนื้อหาวิชา
และแนวทางในการฝึกอบรม การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกอบรมมากกว่าที่กำหนดไว้ตามปกติ แบบ
การสอนที่ครูใช้ในการฝึกอบรม การให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนโดยกำหนด เนื้อหาวิชาและการฝึก
อบรมในวันเวลาที่ต่างกันระดับความพอใจที่ได้รับ ความรู้และทักษะจากการฝึกอบรมการเปลี่ยน
กลุ่มตามลักษณะงานระหว่างการฝึก การจัดลำดับการฝึกให้ตรงกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และ
ความพอใจที่ครูจัดลำดับการฝึกให้

เกี่ยวกับการนำความรู้ไปใช้หลังจากการฝึกอบรมแล้ว ผู้สำเร็จการศึกษาล้วนใหญ่นำ
ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน รองลงมานำไปรับจ้างและนำไปปรับปรุงอาชีพเดิม
สำหรับส่วนหนึ่งที่ยัง ไม่ได้ใช้ความรู้เป็นเพราะสภาพของครอบครัวและชุมชนนั้นยัง ไม่มีความ
จำเป็นเกี่ยวข้องกับวิชาชีพด้านช่างอุตสาหกรรมนั้น

กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2524 : 24 - 30) ได้ทำ
การศึกษาการทดลอง เปรียบเทียบผลการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นตัดเสื้อสตรี โดยครูประจำ
การกับวิทยากรท้องถิ่น จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นครูประจำการกับวิทยากรท้องถิ่นและนักศึกษา
จำนวนทั้งสิ้น 88 คน ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาที่สอนโดยครูประจำการได้คะแนนภาคทฤษฎีสูง

กว่านักศึกษาผู้ใหญ่ที่สอนโดยวิทยากรท้องถิ่น นักศึกษาที่สอนด้วยวิธีสอนโดยครูประจำการได้
คะแนนภาคปฏิบัติ แตกต่างจากกลุ่มนักศึกษาที่สอนโดยครูวิทยากรท้องถิ่น และนักศึกษาที่สอน
ด้วยวิธีปกติได้คะแนนภาคปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาที่สอนด้วยชุดการเรียน ส่วนในด้านปัญหา
ต่าง ๆ นั้นพบว่าด้านผู้เรียนเมักสนใจภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ต้องการให้ครูแนะนำ ไม่ค่อยจะ
เรียนอย่างจริงจัง มาเรียนเพราะ เบื่อที่จะอยู่บ้าน ระดับความรู้ต่างกัน ทำให้เสียเวลาในการ
สอนแต่ละ เรื่องมาก เพราะต้องแยกสอนเป็นรายบุคคล การลืมนิ่งสื่อทำให้เป็นปัญหาในการ
บวก ลบ และทำให้คิดว่า เป็นวิชาที่ยาก ด้านครูผู้สอนควรจัดให้มีการอบรมความรู้เพิ่มเติม ด้าน
หลักสูตรควรแยกเป็นรายวิชา และปรับปรุงยืดหยุ่นระยะเวลาตามความต้องการของท้องถิ่น
อุปกรณ์การเรียน จักรเย็บผ้ามีคุณภาพไม่ดี และมีไม่เพียงพอกับผู้เรียน

ศรีโพธิ์ บุญประกอบ (2529 : 69) ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาวิชาซีพีในหลักสูตร
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา เป็นหลักสูตรวิชาซีพีที่ใช้ใน
การเรียนการสอนความยาวไม่เกิน 300 ชั่วโมง นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 ที่
กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2528 และครูผู้สอนวิชาซีพีและผู้บริหารโรงเรียนผู้ใหญ่แบบเบ็ด
เสร็จระดับที่ 3-4 ทุกภาคของประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามเกณฑ์สำหรับ
วิเคราะห์ความสอดคล้องของจุดมุ่งหมาย

ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมายและเนื้อหาในหลักสูตรวิชาซีพีของ
กรมการศึกษานอกโรงเรียนและที่สร้างขึ้นใช้เองกับหลักปรัชญาและการศึกษานอกโรงเรียนมี
ความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาซีพีที่เป็นอยู่ในภูมิภาค เน้นการฝึก
ทักษะ เป็นสำคัญ แต่ในความเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหารมีความเห็นว่าควร เน้นเรื่องช่องทาง
ที่มาหากิน

สุริย์ นาคนิยม (2528 : 51) ได้ทำการศึกษาปัญหาและความต้องการของนักศึกษา
ผู้ใหญ่สายอาชีพหลักสูตรวิชาซีพีระยะสั้นของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตการ

ศึกษา 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพหลักสูตรระยะสั้นของศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัด ในเขตการศึกษา 2 เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาของนักศึกษาวิชาชีพด้านต่าง ๆ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับน้อย
แต่เนื้อหาที่เรียนง่ายเกินไป วัสดุที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพไม่ทันสมัย ในด้านความต้องการนั้นต้อง
การให้มีบริการแนะแนวความรู้เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่องและการประกอบอาชีพ ส่วนเหตุผลที่
มาเรียนวิชาชีพนั้น เป็นเพราะต้องการพัฒนาตนเอง ต้องการรู้จักเพื่อนให้มาก

สรุปได้ว่า จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานการจัด
การศึกษาด้านวิชาชีพ มีหน่วยงานดำเนินการอยู่หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและ เอกชน
(ประมวล เสนาภรณ์, 2529 : 1 - 16) ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะจัดตามความพร้อมมักไม่มีการ
ประสานการใช้ทรัพยากรการดำเนินงานเท่าที่ควร (สมาลี บิดยานนท์, 2530 : 13) ใน
ประเด็นกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พยายามที่จะดำเนินงานโดยใช้รูปแบบให้มีการประสาน
งานกันให้มาก โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งมีบทบาทรับผิดชอบโดยตรง ได้ทำหน้าที่เป็น
แกนหลักในการดำเนินงานเพื่อจัดปัญหาในเรื่องความซ้ำซ้อนและการใช้ทรัพยากรให้มี
ประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนในเรื่องหลักสูตรซึ่งการดำเนินงานแต่เดิมยังขาดการจัดหลักสูตร เป็น
ขั้นตอนตามระดับความก้าวหน้า ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเห็นภาพรวม และช่องทางในการพัฒนา
อาชีพตลอดจนการจัดยังจัดโดยยึดแนวเดิมที่เคยทำตามความสะดวกและความพร้อมของหน่วยงาน
มากกว่าความต้องการของประชาชน (สายสุรี จุติกุล, 2530 : 10 - 12) กรมการศึกษานอก
โรงเรียนได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานโดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ประเด็นสำคัญหนึ่ง
ก็คือ เพื่อพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในโลกของงานอาชีพและมองเห็นช่องทางใน
การประกอบอาชีพ ส่วนในด้านกลุ่มเป้าหมายจากผลการวิจัย (สายสุรี จุติกุล) ชี้ให้เห็นว่าการ
ดำเนินงานแต่เดิมนั้นมักจำกัดกลุ่มเป้าหมายเช่นช่วงอายุและจำนวน สำหรับแนวทางการดำเนินงาน
ตามแนวใหม่นี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้กว้างขวางออกไป เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้
มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น

ในด้านกระบวนการดำเนินงาน จากผลการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคตะวันออก (2529 : 35 - 39) ชี้ให้เห็นว่าแนวทางการดำเนินงานด้านวิชาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างตามพื้นฐานความรู้ของนักศึกษา ตลอดจนเพิ่มเติมเทคนิคใหม่ ๆ ตั้งแต่การรับสมัคร ซึ่งควรใช้กระบวนการแนะแนวเข้าไปมีบทบาทให้มากขึ้น ส่วนในด้านกิจกรรมจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมยังยึดรูปแบบเดิมที่เคยทำมา ซึ่งมักเป็นการจัดแบบชั้นเรียน เป็นการป้อนให้ผู้เรียนตามวิชาที่เปิดสอน ตามความต้องการของหน่วยงานมากกว่า จากผลงานงานวิจัยชี้ให้เห็นภาพรวมของแนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีการพัฒนาการดำเนินงานให้มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพไว้ในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงานและกิจกรรม เพื่อพัฒนาอาชีพเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานแก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินงาน ฉะนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นผลยืนยันว่าผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรงต่อโครงการ ซึ่งได้แก่ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการและหัวหน้างานวิชาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด มีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการดำเนินงานที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ตลอดจนศูนย์มีสภาพการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและผลการดำเนินงานเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้นำข้อมูลเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานต่อไป